

การเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๑๐

*

นับแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา มักจะมีปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นชาเล็วชาอยู่เป็นประจำ ฉะนั้น การศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในอดีต ย่อมจะมีส่วนช่วยอธิบายให้เราเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองของไทยในบ้านนี้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้วยการอาศัยแนวความคิดทางการเมืองที่สำคัญ ๆ เป็นแนวทางในการศึกษา

บทความนี้ เป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมุ่งเน้นในเรื่อง การสร้างลักษณะนิยม ขบวนการเสรีไทยนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งการทำรัฐประหาร โดยอาศัยการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๆ เป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การเมืองไทยในบ้านนี้ได้ดีขึ้น

ก. ลักษณะนิยม

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่ง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๕๑๐ ได้แก่ การสร้างลักษณะนิยมขึ้นในสังคมไทย เคยมีสิ่งนี้มาก่อน ในรัชกาลที่ ๖ แม้ในการเมืองไทยบ้านนั้น ก็มีแนวโน้มที่จะนำสิ่งดังกล่าวมาใช้อีก ดังคำขวัญของพระราชาติไทยที่ว่า “แบบสันชาติ สันแผ่นดิน สันกษัตริย์ เห็นสุดจะยืนหยัดอยู่ฯ” รวมทั้งการปลูกใจให้คนไทยรักชาติด้วยบทเพลง ต่าง ๆ ในระยะหลัง ๆ นี้ เป็นต้น

สาเหตุของการสร้างลักษณะนิยม ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้แก่ การต่อต้านอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีนในประเทศไทย และการต่อต้านการคุกคามของประเทศในยุโรป โดยการ

ประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๕ โดยกำหนดให้คนเกิดในราชอาณาจักรไทย เป็นคนมีสัญชาติไทย เพื่อให้ลูกหลานจีน มีสัญชาติไทย พระราชบัญญัติโรงเรียนราชภัฏ พ.ศ. ๒๔๖๑ มีไว้เพื่อควบคุมให้โรงเรียนจีนเผยแพร่ความรู้สึกชาตินิยมของจีน สำหรับการสร้างความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยนั้น รัชกาลที่ ๖ ทรงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้ประชาชนมีความสามัคคี รักชาติ ภาคภูมิใจในชาติ และมีความจงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยทรงเปลี่ยนธงชาติ จากธงที่มีพื้นสีแดงและมีรูปช้างเผือกอยู่ตรงกลาง มาเป็นธงไตรรงค์ ทรงนิพนธ์บทสรรค์ปลูกใจบทความ และพระบรมราโชวาท ที่มีเนื้อหาใน

* ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณ รพินทร์ ดาวรพันธ์ ผู้ช่วยวิจัย ที่ได้กรุณาช่วยรวบรวมข้อมูลทั่ว ๆ ให้

ทางที่ส่งเสริมลักษณะนิยม ทรงจัดตั้งกองเสือป่าขึ้น เพื่อฝึกคนให้มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย และมีความกล้าหาญ^๙

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบบประชาธิปไตย ใน พ.ศ. ๒๕๗๕ คณะกรรมการก่อการต้องประสบบัญชาสำคัญสองประการ เนื่องจาก “ได้รับการต่อต้านจากกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจ และเกิดการแตกแยกในกลุ่มผู้ก่อการเรองทำให้ระบบการเมืองไทยไม่มีเสถียรภาพ เช่น เกิดรัฐประหารขึ้น ภายใต้การนำของ พันเอกพระยาพหลพยุหเสนา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๗๖ เกิดกบฏขึ้น ภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบวรเดช ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๗๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภราจารย์หัว ทรงสละราชสมบดี เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๗ เป็นต้น

ท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองดังกล่าว คณะกรรมการปฏิรูปได้สนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๘๑ เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำรัฐประหาร ใน พ.ศ. ๒๕๗๖ และในการปราบกบฏบวรเดช

การอยู่ในอำนาจทางการเมืองในช่วงแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๕๘๑ –

พ.ศ. ๒๕๘๗) นับว่ามีความมั่นคงมาก เนื่องจากได้รับความสนับสนุนจากราชภูมิ และจากฝ่ายทหาร ในช่วงเวลาดังกล่าว จอมพล ป. พิบูล ทรงรวมได้กำรงำหน่งสำคัญ ๆ หลายตำแหน่ง คือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด จอมพล ป. พิบูลทรงครองเจิงมีอำนาจมาก และยกให้มีผู้ท้าทายได้

อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. พิบูลทรงรวมยังต้องการการสนับสนุนจากประชาชนด้วย โดยอาศัยวิธีการปลูกฝังความรู้ สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้น เพื่อจะได้ใช้ประชาชนเป็นพลังสนับสนุนรัฐบาลต่อไป^{๑๐} กล่าวคือ ต้องการจะใช้ลักษณะนิยมเป็นเครื่องมือสนับสนุนนโยบาย และการปฏิบัติงานของรัฐบาล ทั้งภายใน และภายนอกประเทศไทย รวมทั้งต้องการจะซักจุ่งให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลนั้นเอง ทั้งนี้ เพราะจอมพล ป. พิบูลทรงทราบ มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างฐานพลังทางการเมืองที่มั่นคงให้แก่ผู้นำกลุ่มใหม่ เพื่อความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงต้องอาศัยลักษณะนิยมและลักษณะนิยมรุนแรงเป็นเครื่องมือ^{๑๑}

๙. ชุดฯ งอนຽด, “กำเนิด และความเป็นมาของลักษณะนิยมในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๔๒.

๑๐. Ibid., pp. 50-52.

๑๑. กอบเกื้อ ศุวรรณทก - เพียร, “การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม: พิจารณาหลักวิจิราทกการ” “การชาระรัฐศาสตร์”, ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑ (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๒-๑๕๓, ๑๕๕ กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม, “การร่วมมือและการต่อท้าวญัติปุน สมัยสองรัฐ,” “ในเนื้องแห่งประชาธิปไตย” (พระนคร : มกกรนราการพิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๔๔๐-๔๔๑.

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ลักษณะนิยม เป็นเครื่องมือในการกระทำเหล่านี้ เช่น ในการพัฒนาประเทศ ในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ในการต่อต้านอิทธิพลทางวัฒนธรรมญี่ปุ่น และในการต่อต้านอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทย^๔

ลักษณะนิยม นับว่ามีส่วนสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบาย และการกระทำการของรัฐบาลได้มาก โดยอ้างว่าสิ่งดังกล่าวเป็นความต้องการของประชาชน เช่น ในการเรียกร้องดินแดนคืน ได้มีการใช้สื่อมวลชนอย่างให้ประชาชนแสดงประชามติ โดยการเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการ ผู้นำจึงอ้างได้ว่าทำไปตามต้องของชาวไทยผู้รักชาติทั้งมวล หรือในกรณีที่รัฐบาลไม่อาจแก้ไขปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ก็จะหักจุ้งใจให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นความผิดของคนต่างชาติ ซึ่งได้แก่ อิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน เป็นอาทิ นอกจากนั้น ลักษณะนิยมยังอาจเป็นเครื่องมือสำหรับการบังคับหรือกำจัดผู้ต้องข้าม ซึ่งวิจารณ์โดยเย้ย หรือคัดค้านการกระทำการของผู้มีอำนาจได้ด้วย โดยกล่าวหาว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนไม่รักชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สามารถจะโยงได้ว่าผู้นั้นกับชาติ คือสิ่งๆ นั้นเดียวกัน สำหรับสิ่งหลังนี้ นักเป็นปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ใน การเมืองไทย แม้แต่

๔. ขุดา งอนรอก op., cit., หน้า ๔๖-๖。

๕. ปอ ชัยชัย, “การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายของไทยในภาวะสหภาพระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๒๕” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๒๐)

ในสมัยนี้จุบัน

/ การสร้างความรู้สึกชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีลักษณะค่อนข้างเป็นแบบเด็ดๆ การ เพราะเน้นลักษณะผู้นำไว้มาก คือปลูกฝังให้ประชาชนยึดถือตัวบุคคลเป็นหลัก สิ่งดังกล่าว นี้ น่าจะมีผลให้กับคนไทย มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเด็ดๆ การอยู่เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะนิยมมีส่วนช่วยทำให้การดำรงชีวิตของบุคคลในทุก ๆ ด้าน ได้รับการแทรกแซงหรือครอบงำ จากอำนาจของรัฐ โดยไม่มีขอบเขต ว่าสิ่งใดควรเป็นเรื่องของสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และสิ่งใดควรเป็นเรื่องที่รัฐจะก้าวเข้ามายุ่ง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้ไม่รักชาติไป นอกจากจะยอมรับอำนาจของผู้นำในลักษณะดังกล่าวแล้ว ประชาชนยังต้องสนองตอบนโยบาย หรือคำแนะนำของชนชั้นปักษ์ ด้วยความกระตือรือร้น ยินดี และพร้อมที่จะสนับสนุนทุกภารกิจทางด้วย^๕ ลักษณะดังกล่าวมีอยู่ในประเทศไทยที่มีการปักครองระบบของเด็ดๆ การเบ็ดเสร็จโดยทั่วไป /

นับว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประสบความสำเร็จในการสร้างลักษณะนิยม พอสมควร เพราะในช่วงแรกที่อยู่ในตำแหน่ง สามารถ

คุณอำนาจได้ทิ้งฝ่ายทหารและพลเรือน นอกจากนั้น ยังสามารถควบคุมกลไกต่างๆ ของรัฐ และใช้สื่อมวลชน เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกล้า ความรู้สึกนึกคิด และจิตใจของประชาชนในสมัยนี้ได้เป็นอันมาก

มาตรการสำคัญ ๆ ที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ในการสร้างลัทธิชาตินิยมในสมัยนี้ ได้แก่ การออกรัฐนิยม การจัดตั้งสภารัฐธรรมแห่งชาติ การใช้บทเพลงและละครปลูกใจ การใช้คำวัญ บทความ สุนทรพจน์ และคติทางด้านนิยม รวมทั้งการใช้สื่อมวลชน

ในการแพร่ กการออกรัฐนิยม^๖ รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกรัฐนิยมทั้งสิ้นรวม ๑๒ ฉบับ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕ ในการออกรัฐนิยมแต่ละฉบับนั้น จอมพล ป. ได้มอบประเด็นความต้องให้ คณะกรรมการรัฐนิยม ซึ่งมีพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ไปดำเนินการ^๗ รัฐนิยมเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสร้างลัทธิชาตินิยม และวัฒนธรรมทางการ

เมืองใหม่ ๆ ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รัฐนิยมดังกล่าว พุดถึง การใช้ชื่อประเทศและพลเมือง การเคารพงดงามเพลงชาติและเพลงสรรเสริญบารมี การซักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ การบูรณะกันภัยที่จะเกิดขึ้นแก่ชาติ และการให้ใช้ของไทยส่วนในด้านวัฒนธรรมนั้น ได้เน้นถึงหน้าที่พลเมืองดี การใช้ภาษาและหนังสือไทย การแต่งกาย กิจประจำวันของไทย และการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชราหรือทุพพลภาพ

การเปลี่ยนชื่อประเทศ จาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” นอกจากจะเป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจถึงความเป็นอิสระและความยิ่งใหญ่ของประเทศไทยชาติโดยตลอดมาแล้ว ยังนับว่า เป็นนโยบายก้าวแรกของรัฐบาล ที่จะตึงความจงรักภักดีของประชาชน ที่เคยมีศูนย์รวมอยู่ท่องคพระมหาชนชัตติย์ มาอยู่ที่ประเทศไทยแทนที่อีกด้วย^๘ นอกจากนั้น การใช้คำว่า คนไทย ยังมีความหมายครอบคลุมไปถึง ประชาราทที่อยู่ในประเทศไทยเพื่อบ้านอีกด้วย ดังในคำปราศัยของ

๖. รัฐนิยมทั้ง ๑๒ ฉบับ ปรากฏอยู่ในหนังสือรายกิจของจุฬาภรณฯ เล่ม ๕๖-๕๗ ชั้นประการใช้ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ ในเล่ม ๕๖ นั้น มีรัฐนิยม ฉบับที่ ๑ (หน้า ๙๐, วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๒) ฉบับที่ ๒ (หน้า ๑๐๐-๑๐๑, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒) ฉบับที่ ๓ (หน้า ๑๗๘, ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒) ฉบับที่ ๔ (หน้า ๑๑๐-๑๑๑, ๙ กันยายน ๒๕๔๒) ฉบับที่ ๕ (หน้า ๒๓๕-๒๓๖, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒) ฉบับที่ ๖ (หน้า ๒๖๓-๒๖๔, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๒) และฉบับที่ ๗ (หน้า ๓๖๑-๓๖๒, ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๓) ส่วนในเล่ม ๕๗ นั้น มีรัฐนิยม ฉบับที่ ๘ (หน้า ๗๙, ๑๐ เมษายน ๒๕๔๓) ฉบับที่ ๙ (หน้า ๑๕๑-๑๕๒, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๓) และสำหรับเล่ม ๕๘ นั้น มีรัฐนิยมฉบับที่ ๑๐ (หน้า ๑๓๓, ๒๑ มกราคม ๒๕๔๔) ฉบับที่ ๑๑ (หน้า ๑๓๒-๑๓๓, ๕ กันยายน ๒๕๔๔) และ ฉบับที่ ๑๒ (หน้า ๓๓๑, ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕)

๗. แคมสุข นุ่มนนท์, “เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ,” วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๖ เล่มที่ ๐ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๑๘), หน้า ๑๙๕.

๘. จุลดา วงศ์อรุณ, op.cit., หน้า ๖๘-๖๙.

ข้อมูล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๘๓ ที่เขียนว่า “คนที่อยู่ในแคว้นเขมร แคว้นลาว ก็จด้วยเป็นคนชาติเขมร ชาติลาว แต่แท้ที่จริงเป็นคนไทยมีเลือดไทย ทั้งสิ้น คือ เป็นพื้นเมืองชาวไทยของราษฎร์”^๙

ผลจากการเปลี่ยนชื่อประเทศ ทำให้รัฐบาล อกรัฐนิยมเกี่ยวกับเพลงชาติ และเพลงสรร-เสริญพระบารมี เพื่อให้สอดคล้องกับคำเรียก “ไทย” โดยตัดชื่อ “สยาม” ทึ้งไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้จัดให้มีการประมวลแต่งเพลงชาติโดยกำหนดว่า “ในเนื้อเพลงนี้ จะต้องบញ្ជីให้กันรักชาติ ที่นี่เต้นในชาติของตน”^{๑๐}

สำหรับในด้านวัฒนธรรม รัฐนิยมดังกล่าว ได้วางแนวในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การยกย่องภาษาและหนังสือไทย ความเรียบร้อยในการแต่งกายตามสมัยนิยม การโอบอ้อมอารีและช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะสร้างวัฒนธรรมของไทย ให้ทัดเทียมกับอารยประเทศนั้นเอง ในขณะเดียวกันก็รักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้ด้วย

รัฐนิยม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิด และในด้านการประพฤติ

ปฏิบัติของคนไทยอย่างกว้างขวาง “รัฐนิยมนี้ เป็นเสมือนประกาศต่อของรัฐบาลที่ประชาชน จะต้องพร้อมใจกันยึดถือปฏิบัติ”^{๑๑}

ในประการที่สอง การพัฒนาวรรณแห่งชาติ รัฐบาลได้พยายามสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ขึ้นมา โดยออกพระราชบัญญัติ บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๘๓^{๑๒} และจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ๕๕๖๓ ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๘๓ ประกอบด้วย สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ ทางระเบียบประเพณี ทางศิลปกรรมทางวรรณกรรม และสำนักวัฒนธรรมทางสตรี^{๑๓}

สำนักงานวัฒนธรรมทางจิตใจ ทำหน้าที่ดำเนินการสร้างชาติทางด้านจิตใจ โดยเน้นหนักในเรื่องปากท้อง ซึ่งถือว่ามีผลต่อจิตใจของประชาชน มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพ โดยตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ และการควบคุมขอทาน คือ พยายามหางานให้คนทำ และส่งผู้ไร้อาชีพ ทุพลภาพ วิกฤติ หรือไม่มีผู้อุปการะไปอยู่สถานสงเคราะห์ มีการเรียกร้องให้คนไทยใช้สิ่งของที่ผลิตจากภายในประเทศ รวมทั้ง ชักชวน

๙. คำปราศรัยของข้อมูล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๘๓ ใน คิเรก ชัยนาม, ไทยกับสังคมโลก ครั้งที่ ๒ (พระนคร: ไทยวัฒนาพาณิช, ๒๕๑๓), หน้า ๔๔.
๑๐. จุดอ่อน งอนรอก, op.cit., หน้า ๗๐.
๑๑. แรมสูช นุ่มนนท์, op.cit., หน้า ๑๖๕.
๑๒. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๔๗, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๘๓, หน้า ๔๑๗-๔๒๐ เล่มที่ ๔๘, ๒๓ กันยายน ๒๕๘๔, หน้า ๑๐๕-๑๐๖.
๑๓. ข้อความท่อไปนี้ โปรดศึกษาจาก แรมสูช นุ่มนนท์ op.cit., หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

ให้ ชาวไทย ขยันทำมาหากิน รู้จักค้าขาย และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เหล่านี้ เป็นต้น นอกเหนือจากนั้น ในการสร้างชาติทางจิตใจ รู้ญาณ ยังสนใจที่จะเสริมสร้างบุคลิกภาพของประชาชน โดยประกาศให้ชาวไทยเลิกนิยมการถือฤกษ์ยาม ในการประกอบการงานต่าง ๆ และให้เลิกนิยม ไสยาสต์ ซึ่งถือว่า เป็นของหลอกลวง เป็นอาทิ

สำนักงานวัฒนธรรมทางระเบียงประเทศไทย กำหนดให้ในปี พ.ศ. ๒๕ มิถุนายน เป็นวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ การมีพระราชกำหนดนัดยกบรรดาศักดิ์ และยศข้าราชการ พลเรือน การวางแผนเบียบให้คนไทยแต่งกายให้ถูกต้องตามแบบอารยประเทศ เช่น ทุกคนจะต้องสวมหมวก โดยซึ่งให้เห็นความสำคัญของหมวก ถึงขนาดที่ว่า “มาลานำไทยไปสู่มหาอำนาจ” รวมทั้งการห้ามมิให้ประชาชนกินหมาก และการมีพระราชบัญญัติให้ประชาชนรักษาภารยาทอนดังในที่สาธารณะ

สำนักงานวัฒนธรรมทางศิลปกรรม กำหนดให้ส่งเสริมศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยจริง ๆ โดยการตั้งวิทยาลัยศิลปกรรมขึ้น มีการปรับปรุงศิลป์พื้นบ้าน เช่น รำวงมาตรฐาน ข้าราชการ สามารถหยุดงานทุกวันพุธตอนบ่าย เพื่อช้อมรำวงได้ รวมทั้ง มีการยกเลิกเครื่องดนตรีและการแสดงบางประเภทที่ไม่ใช่ของไทย

มาแต่เดิม เช่น กลองยาว ซอ้อี้ ซอตัวง กับละครชาตรี ลิเก และหุ่นกระบอกเป็นต้น สำนักงานวัฒนธรรมทางวรรณกรรม กำหนดให้แก้ไขวรรณกรรม และปรับปรุงภาษาไทยให้ทันสมัยรัตน เรียนง่ายอ่านง่าย โดยตัด捨ะพยัญชนะที่ซ้ำและไม่ตรงตามออกเสียง โดยอ้างว่า ภาษาไทย เรียนยาก มีตัวสะกดการันต์มาก บางคำต้องยื้มมาจากภาษาอื่น จึงไม่เหมาะสมกับที่ไทยเป็นชาติเอกสาร และมีวัฒนธรรมสูงส่ง นอกเหนือจากนั้น รู้ญาณยังได้วางหลักเกณฑ์ในการใช้สรรพนาม คำรับ คำปฏิเสธ คำปฏิสนธาน การตั้งชื่อบุคคล

สำนักงานวัฒนธรรมของสตรี กำหนดให้ส่งเสริมฐานะของสตรีให้เท่าเทียมผู้ชาย เช่น มีการจัดตั้งกองทหารหุ่ง มีโรงเรียนนายร้อย หุ่ง และโรงเรียนนายสิบหุ่ง ในชีวิตสมรสทางราชการออกคำสั่งให้ ชายยกย่องภรรยา ถ้าเป็นข้าราชการเกิดระหองระแหงกับภรรยาโดยไม่มีเหตุผล ถือว่าเป็นการผิดวินัย มีการตักเตือนไม่ให้สามีทุบตีด่าว่าภรรยา มีการออกประกาศวัฒนธรรมของสามีภรรยา ที่จะฟังปฏิบูตต่อกัน

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้รับการลงขันเนื่องจากผู้นำต้องการจะสร้างให้สังคมไทย เป็นสังคมสมัยใหม่ มีวัฒนธรรมที่เจริญเท่าเทียมกับอารยประเทศ โดยรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของชาติอาโอไว ในขณะเดียวกันก็นำวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ “วัฒนธรรม” ณ ที่นี่ หมายถึง ทั้งความเจริญ และความนิยมไทย

ในระบบเด็จการ อำนาจของรัฐสามารถจะแทรกซึมเข้าไปเมื่อทิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลได้ในทุกๆ ด้าน จะไม่มีขอบเขตที่แน่นอนว่า อำนาจทางการปกครองจะควรจะหยุดยั่งอยู่เพียงแค่ไหนและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลควรจะได้รับการปกป้องเพียงใด แม้แต่ชีวิตส่วนตัวภายในครอบครัว หรือเคหะสถานของตนเอง ก็ยังไม่วายที่ปลดพันไปจากการควบคุมหรืออิทธิพลของผู้นำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำในสมัยนั้นจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิธีชีวิตของคนไทย ทั้งในทางการเมือง ทางสังคม และในทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย ให้อยู่ในแนวที่ตนต้องการ โดยอาศัยลักษณะนิยมเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านี้ เช่น ประเพณีของสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว การแต่งกาย กีฬา ทรงผมสตรี การใช้ภาษาการตั้งชื่อบุคคล การรำ การจูมพิตภรรยาการทักทายปราชัยกัน การสะกดการันต์และพยัญชนะไทย

ในประการที่สาม บทเพลงและบทละครปลูกใจ^{๔๙} นับเป็นมาตรฐานการสำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถอ่อนน้อมให้มวลชนมีความรู้สึกนึกคิดคล้ายตามผู้นำได้เรื่อยมา แม้กระทั้งในยุคปัจจุบันรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

๑๔. ก้าวย่างของบทเพลงปลูกใจ มีอยู่ในลุง งอนกด, “กำเนิดและความเป็นมาของลักษณะนิยมในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๗๐-๗๔, ๑๐๘-๑๐๖, ๑๐๔-๑๐๕.
๑๕. ถ่ายรัฐราษฎร์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๙

ได้ใช้บทเพลง และบทละครปลูกใจให้ประชาชนตื่นตัว รักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ และอุทิศตนเอให้แก่ชาติ บุคคลสำคัญที่มีบทบาทในด้านนี้ได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ สิงดังกัล่าวช่วยปลูกความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยได้มาก เพราะได้แหงลักษณะนิยมเข้าไว้ในบทเพลงและบทละครเหล่านี้

ปัจจุบัน บทเพลงและบทละครปลูกใจ ยังคงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ใน การสร้างอุดมการทางการเมืองให้แก่คนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการเผยแพร่ด้วยสื่อมวลชน เช่น ทางวิทยุ และโทรทัศน์ การใช้บทเพลงปลูกใจก่อนการปฏิรูป วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นับเป็นสิ่งหนึ่งที่มีผลให้คนไทยมีอุดมการทางการเมืองแตกต่างกัน ตามความก้องการของกลุ่มต่างๆ มากขึ้น แม้ภายหลังการปฏิรูป กระทรวงมหาดไทยก็ได้มีความพยายามที่จะนำเพลงปลูกใจมาใช้เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายของทางราชการ คือ เพื่อให้เยาวชนรักดินฐานบ้านเกิดของตน เช่นกัน^{๕๐} บทเพลงและบทละครปลูกใจจึงเป็นกลไกสำคัญ ในการน้อมนำจิตใจของมวลชน ที่ถูกนำมาใช้เสมอ ในการเมืองไทย

* ในประการที่สี่ การใช้คำว่า บุกความสุนทรพัน และคติเกี่ยวกับลักษณะนิยม รัฐบาล

สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการใช้คำขวัญบทความ สุนทรพจน์ และคติเกี่ยวกับลักษณะนิยมกันมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอมพล ป. เอง นับเป็นบุคคลหนึ่งที่แต่งคำขวัญโన้มน้าวจิตใจของมวลชนขั้นเอง เช่น “เป็นไทยพึงนิยมไทย” “คนที่ไม่รักชาติก็อคณ์ที่เกิดมารอกโลก” สำหรับในด้านบทความ จอมพล ป. เอง ก็เป็นนักประชาสัมพันธ์สามารถเขียนบทความออกอากาศ และลงหนังสือพิมพ์ โดยใช้นามปากกา หล่ายอป่างด้วยกัน เช่น “สามัคคีไทย” “อกไก่” “เออตน์” และ “แม่สาย” เป็นต้น^{๑๖}

ในด้านสุนทรพจน์ นับว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทย ส่วนในด้านคติชาตินิยมนั้น ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๘๗ ทางสำนักนายกรัฐมนตรีได้ประกาศใช้วิธีธรรมของชาติไทย โดยแบ่งออกเป็น๑๔ หัวข้อด้วยกัน แต่ละหัวเน้นถึงลักษณะนิยมอย่างชัดเจน เช่น ไอยรักชาติยิ่งชีวิต ไทยเป็นชาติว่าตามกัน และเชื่อผู้นำ เป็นต้น ยังกว่านั้น ยังมีการประกาศใช้ “คติ ๖ ประการของคนไทย” ซึ่งมีลักษณะในทำนองเดียวกัน เช่น “ตัวตายดีกว่าชาติตาย” “ว่าอะไรว่าตามกัน” เป็นต้น^{๑๗}

๑๖. แฉมสุข นุ่มนนท์, *op. cit.*, หน้า ๑๙๓-๑๙๔.

๑๗. *Ibid.*, หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

๑๘. *Ibid.*, หน้า ๑๒๒.

ในประการที่ห้า การใช้สื่อมวลชน วิธีการทั้งสี่ประการข้างต้น ย่อมจะประสบความสำเร็จได้ยาก ถ้าไม่ออาศัยสื่อมวลชน สื่อมวลชนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีบทบาทอย่างกว้างขวางในการเผยแพร่ลักษณะนิยม วิทยุ และหนังสือพิมพ์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างประชานมิค สื่อมวลชนนับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกล่อมเกลาความคิดจิตใจของคนไทย ให้มีความนิยมชมชอบและศรัทธาในตัวผู้นำ อีกทั้งสามารถเร้าใจให้ประชาชนเกิดความรักชาติ มีความเชื่อมั่นและทำตามผู้นำอย่างแข็งขัน นอกเหนือจากนั้น สื่อมวลชนยังช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ระเบียบของสภាដั้นธรรมแห่งชาติ ตลอดจนช่วยเผยแพร่เพลงปลุกใจ คำขวัญ บทความสุนทรพจน์และคติเกี่ยวกับลักษณะนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ทุกฉบับในสมัยนั้นจะต้องลงคำขวัญในหน้าแรกของตนโดยไม่ช้ากัน เช่น หนังสือพิมพ์ประมวลวันใช้คำขวัญว่า “เชื่อผู้นำทำให้ชาติพ้นภัย” และหนังสือพิมพ์ไทยรายวาร์เชียดใช้คำขวัญว่า “เชื่อพิบูล สงครามชาติไม่แตกแยก” เป็นต้น^{๑๘}

ทางด้านวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการนั้น รายการที่มีบทบาทและอิทธิพลในการช่วยสร้างความรู้สึกชาตินิยมของคนไทย คือ รายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ (นายสังข์

พัทธโนทัย) กับนายคง รักไทย (นายคงศักดิ์ คงศิริ)^{๑๙} รายการนี้ เป็นระบบอักษรเสียงสำคัญ ที่สุดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการพูดปลูกใจให้คุณรักชาติ ด้วยการเร้าใจให้ประชาชนเชื่อ และทำตามผู้นำ มีการพูดโน้มนำให้ประชาชน คล้อยตามนโยบาย และการกระทำต่างๆ ของรัฐบาล เช่น ในระหว่างสงคราม ได้โจมตีฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างรุนแรง พร้อมทั้งสนับสนุนฝ่ายอักษะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญกับภารกิจการนี้มาก ถึงกับส่งบทความมาให้อ่านเสมอ^{๒๐}

๗. ขบวนการเสรีไทย

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๙๐ ก็คือ ขบวนการเสรีไทย พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๙๔ ขบวนการเสรีไทย เป็นองค์การได้ดินซึ่งเกิดจากความร่วมมือกันของคนไทย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ไม่พอใจการที่กองทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้อง

ลงนามในกติกาพันธไมตรีทางทหารกับญี่ปุ่น ในวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศสัมมานกับอังกฤษ และสหราชอาณาจักร ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕^{๒๑} ขบวนการเสรีไทย ต้องการที่จะต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น และต่อต้านรัฐบาลไทยที่นำเออนาคตของชาติไปผูกพันกับประเทศฝ่ายอักษะ เพื่อรักษาเอกราชโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย โดยอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากประเทศฝ่ายพันธมิตร คือ อังกฤษ และสหราชอาณาจักร ทั้งในด้านการฟื้กฟูเศรษฐกิจและการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยสามารถหลุดพ้นจากฐานะของประเทศแพ่สัมบูรณ์ในสมัยสัมมานโลกครั้งที่สองได้ ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลไทยได้ประกาศสัมมานกับประเทศมหาอำนาจดังกล่าว^{๒๒}

การรวมตัวจัดตั้งขบวนการเสรีไทยอาจเกิดจากความรู้สึกชาตินิยม ซึ่งมีอยู่ในหมู่คนไทย ด้วยกันเองในระหว่างที่รู้สึกว่ามีภัยมาถึงตัว จึงร่วมแรงร่วมใจกันต่อต้านภัยอันนั้น^{๒๓} เป็น

-
๑๙. บทสนทนา นายมั่น นายคง นั่น ปรากฏอยู่ในสารสารที่ว่าไวยากรณ์ บีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๔๘๔), หน้า ๑๗๗-๑๗๙ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๔๘๔), หน้า ๒๒๙-๒๓๐ ฉบับที่ ๑๐ (กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕), หน้า ๒๕๒-๒๕๓ ฉบับที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๔๘๕), หน้า ๒๔๘-๒๕๐ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๔๘๕), หน้า ๔๐-๔๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๔๘๕), หน้า ๕๙-๕๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๔๘๕), หน้า ๗๗-๗๙ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๔๘๕), หน้า ๘๔-๘๕ ๒๐. แผนที่ นั่นนันท์, *op.cit.*, หน้า ๑๒๒-๑๒๓.
 ๒๑. กิเรก ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๑๐๐-๑๐๒ แสดง ๑๖๒.
 ๒๒. วิพัฒน์ มุ่งการดี, “ไทยและสหราชอาณาจักรหลังสัมมานโลกครั้งที่สอง,” ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กับอเมริกา (พระนคร : แพรพิทยา, ๒๔๙๗), หน้า ๖๙๐
 ๒๓. ฤทธิ์ เกษบุญชุ, “การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ในก้านการเมืองระหว่างประเทศ,” วารสารสังคมศาสตร์, บีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน), ๒๔๙๔, หน้า ๙๙.

ความรู้สึกที่แตกต่างไปจากลัทธิชาตินิยมที่ผู้นำสร้างขึ้น เพื่อผลประโยชน์ในการเมือง การที่ญี่ปุ่นสัญญาว่า “จะการพ่อราชการอธิบดีไทย และเกียรติศักดิ์ของไทย”^{๒๔} ในขณะที่กองทหารของญี่ปุ่นยังคงอยู่ในประเทศไทย และมีอธิบดีพลอยู่เหนืออธิบดีไทยอยู่นั้น ย่อมถือไม่ได้ว่า ขณะนั้นประเทศไทยมีเอกสารโดยสมบูรณ์ ยังกว่านั้น การที่ทหารญี่ปุ่นยกกำลังเข้าสู่ประเทศไทย ก็ทำให้ทหาร ตำรวจ และประชาชนเสียชีวิตไปในการต่อต้านไม่ใช่น้อย^{๒๕} เอกราชและอธิบดีไทยของชาติจึงได้รับความกระหายน้ำเทือน^{๒๖}

สาเหตุอีกประการหนึ่ง ของการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย อาจเกิดจากภารຍ์มั่นในอุดมการประชาธิบดี เพราะชนชั้นนำในขบวนการ ตั้งกล่าวส่วนใหญ่เป็นพวกรัฐมนตรี ที่รับการศึกษาหรือกำลังศึกษาในต่างประเทศ ทั้งในสหราชอาณาจักรและในยุโรป จึงต้องการที่จะเข้ากับฝ่ายพันธมิตร ซึ่งเป็นประเทศไทยประชาธิบดี และต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศไทยเผด็จการ ตั้งคำให้การของ นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าใหญ่ของขบวนการเสรีไทย ที่กล่าวว่า “ข้าพเจ้า

และเพื่อนฝูงสนิทสนม ต่างมีความเห็นร่วมกัน ที่จะถืออุดมคติ ในทางประชาธิบดี... และเห็นว่าถึงแม้ฝ่ายใดจะทำขึ้นโดยเป็นศัตรุต่อประชาธิบดีไทยแล้ว เราจะต่อสู้เพื่ออุดมคติของเรา”^{๒๗}

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์ ที่มีขوبเขตจำกัดของขบวนการเสรีไทยไว้ว่า “เบ็นการร่วมงานกันประกอบกิจ เพื่อให้ประเทศไทยได้กลับคืนสถานะก่อนวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๔๘๕^{๒๘} ดังนั้นเมื่อสิ่งความโลภครองที่ส่องยุติลง ขบวนการเสรีไทยก็หมดหน้าที่ลง และยุบตัวเอง ในวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ตั้งคำปราศัยของนายปรีดีในวันนั้นว่า “การกระทำของเสรีไทยมิได้ทำเพื่อประโยชน์ของบุคคล หรือหมู่คณะใด แต่ทำไปเพื่อผลประโยชน์ของคนไทยทั้งมวล”^{๒๙}

ในด้านการจัดองค์การของขบวนการเสรีไทยนั้น ในตอนแรก ๆ ยังไม่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นนัก แม้ว่าความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่น จะเกิดขึ้นในขณะที่ญี่ปุ่นเข้ายึบย่างเข้ามาในพื้นแผ่นดินไทยแล้ว สำหรับคนไทยในสหราชอาณาจักรได้พยายามจัดกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น โดย

๒๔. กีเรก ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๑๖๐.

๒๕. พูนศักดิ์ ศักดิ์คานุวัฒน์, ขบวนการเสรีไทย (พระนคร : พิบูลสารน์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๔-๓๖.

๒๖. ทวี บุณยะฤทธิ์, “ขอเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทย ในระหว่างมหาสงครามโลกครั้งที่สอง,” ใน กีเรก ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๒๐๒.

๒๗. ปรีดี พนมยงค์, เมื่อห้องการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย (พระนคร : สันกีธรรม, ๒๕๑๗), หน้า ๑๙.

๒๘. กีเรก ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๑๗๗.

๒๙. นายฉันทนา (นามแฝง), X.O. GROUP (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า ๒๕๐๗), หน้า ๔๕๙.

อาศัยสถานทูต ส่วนคนไทยในอังกฤษมีการเคลื่อนไหว ทำนองไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล และภายในประเทศเองมีการจัดตั้งกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น เช่น มีองค์การกู้ชาติภายใต้การนำของนายกำจัด พลากรุ๊ง^{๑๐}

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ได้ คือ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งใช้นามแฝงในการปฏิบัติงานว่า Ruth ผู้เป็นหัวหน้าใหญ่ของขบวนการเสรีไทย ในขณะนั้นบุคคลผู้นี้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เป็นผู้ที่เคยได้รับการยกย่องว่า เป็นมันสมองของคณะราษฎร์ อีกทั้งมีเพื่อนฝูงและผู้ที่ให้การเคารพนับถือที่เป็นข้าราชการระดับสูงของประเทศไทยมายาวนาน จึงช่วยให้สามารถรวบรวมคนต่อต้านญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขยายสมาชิกของขบวนการออกไปอย่างกว้างขวาง

สำหรับหน่วยเสรีไทยในประเทศ ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้ คือ^{๑๑}

๑. กองบัญชาการ มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าใหญ่ รับผิดชอบในด้านนโยบาย และการปฏิบัติงานทั่วประเทศ ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ การเมือง
 ๒. กองกลาง มีนายดิเรก ชัยนาม เป็น
- หัวหน้า และนายวิจิตร ลุจิตานนท์ เป็นผู้ช่วย
๓. ฝ่ายการเงินและพาณิชย์ มีนาย วิจิตร ลุจิตานนท์ เป็นหัวหน้า
 ๔. ฝ่ายตำรวจ มีหลวงอดุลย์ เดชจารัส เป็นหัวหน้า และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าขบวนการเสรีไทยด้วย
 ๕. ฝ่ายทหารบก มีหลวงสินادโยธาภักดี เป็นหัวหน้า
 ๖. ฝ่ายทหารเรือ มีหลวงสังวรณ์ยุทธกิจ เป็นหัวหน้า
 ๗. ฝ่ายรับส่งทางบก มีนายสะพรั่ง เทพ-หัสดิน เป็นหัวหน้า
 ๘. ฝ่ายรับส่งทางเรือ มีหลวงสังวรณ์ยุทธกิจ เป็นหัวหน้า
 ๙. ฝ่ายเศรษฐกิจและการคลัง มีนายทวี ตะเวทิกุล เป็นหัวหน้า
 ๑๐. ฝ่ายอาสาพลเรือน มี หลวงศุภชลาศัย เป็นหัวหน้า
 ๑๑. ฝ่ายพลพรมค มีนายทวี บุณยเกตุ เป็นหัวหน้า และเป็นผู้ติดต่อกับรัฐบาล
 ๑๒. ฝ่ายสืบราชการลับ วิทยุสื่อสาร การรับส่งคน และการจ่ายอาวุธ มีนายชาญ บุนนาค เป็นหัวหน้า
- ฝ่ายพลพรมค และฝ่ายสืบราชการลับ ถือเป็นหน่วยงานหลักของขบวนการ ฝ่ายพลพรมค
-
๓๐. ทวี บุณยเกตุ, *op.cit.*, หน้า ๑๙๕-๑๙๖ และนายฉันทนา, *op.cit.*, หน้า ๖๕-๗๓.
๓๑. พุนกักษ์ หักกาลวัฒน์ *op.cit.*, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

จัดตั้งขึ้นเพื่อเตรียมการรบ โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นผู้ฝึกให้ ฝ่ายพลประคุมอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ หน่วยหนึ่ง จะมีพลประคุประมาณ ๕๐๐ คนขึ้นไป และมีอยู่ประมาณ ๒๔ หน่วย ส่วนฝ่ายสืบราชการลับ มีหน้าที่รายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของกองทัพญี่ปุ่น ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร^{๓๓}

ข่าวการเสรีไทยในประเทศ ค่อนข้างมีระเบียบวินัย และมีมาตรการรักษาความลับที่เคร่งครัด ทุกหน่วยงานต่างเป็นอิสระและขึ้นตรงต่อกองบัญชาการในพระนคร ในกรณีที่ถูกจับได้ จะต้องรับผิดชอบตัวเอง โดยปลิกตัวออก เพื่อรักษาองค์การให้อยู่เอิ่วไว^{๓๔} สมาชิกขององค์การแต่ละคนจะไม่ทราบว่า นอกจากเข้าภาระของเข้า และนายปรีดี พนมยงค์แล้ว ยังมีคนอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่อะไรรือก เว้นแต่ผู้นั้นจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับเข้าโดยเฉพาะ^{๓๕}

สำหรับหน่วยเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา มีหัวเมืองราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาในสมัยนั้น เป็นหัวหน้า ได้ซักชวนให้คนไทยต่อต้านญี่ปุ่น โดยอาศัยวิทยุกระจายเสียงของฝ่ายสัมพันธมิตร รวมทั้งได้ใช้ความพยายามให้ชาวอเมริกันเห็นใจใน

ชะตากรรมของคนไทย สมาชิกของขบวนการเสรีไทยในอเมริกา ได้มั่นคั่รเข้าเป็นทหารในกองทัพอเมริกัน และในที่สุดจัดตั้งเป็นหน่วยทหารไทยขึ้น รุ่นแรก ถูกส่งมาทางประเทศจีน เพื่อจะเข้ามาดำเนินการภายในประเทศ ส่วนรุ่นหลังมาทางประเทศอินเดีย เพื่อเข้ามาสืบแทนการณ์ในประเทศไทยให้ฝ่ายสัมพันธมิตร ขบวนการเสรีไทยในอเมริกามิ่งทรายความเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทยในประเทศ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๖ จึงสามารถติดต่อประสานงานกันได้^{๓๖} หน่วยเสรีไทยในอเมริกา มีสมาชิกที่เป็นนักเรียนไทยในอเมริกา ๘๗ คน และเป็นเจ้าหน้าที่สถานทูตอีก ๕ คน รวมทั้งหมด ๙๒ คน^{๓๗}

ส่วนหน่วยเสรีไทยในอังกฤษนั้น กลุ่มผู้ที่ต่อต้านญี่ปุ่นในอังกฤษยังไม่มีหัวหน้า ได้เชิญหัวเมืองราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เดินทางไปรับเข้าเป็นอาสาสมัครของหน่วยเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา นายมณี สาณะเสน ได้เป็นตัวแทนเข้าไปช่วยดำเนินการจัดตั้งขบวนการขึ้น ส่วนหนึ่งของเสรีไทยในอังกฤษ ได้มั่นคั่รเข้าเป็นทหารในกองทัพอังกฤษ ส่วนที่เหลือ ทำหน้าที่ช่วยเหลือกองทัพอังกฤษด้านอื่น ๆ ในตอนแรกเสรีไทยที่

๓๓. ทวี บุณยเกทุ, *op.cit.*, หน้า ๒๐๗-๒๑๑

๓๔. พุนกักษ์ กักกานนุวนน, *op.cit.*, หน้า ๑๖๕.

๓๕. นายฉันทนา (นามแฝง), *op.cit.*, หน้า ๕๙-๕๘.

๓๖. เสนีย์ ปราโมช, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกาเรื่องหัวห่วงตรงกัน,” ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา, หน้า ๑๗๔-๒๐๒.

เข้าไปเป็นทหารในกองทัพอังกฤษ ถูกส่งไปอยู่หน่วยโยธาเพราฯ ยังถือว่าเป็นชนชาติด้วยกันอยู่ ภายหลังจึงได้แยกย้ายไปปฏิบัติงานตามพื้นที่ต่างๆ ในอินเดีย เช่น การส่งวิทยุกระจายเสียง การช่วยทำแผนที่ การฝึกราชการลับ การฝึกการรบแบบกองโจร และถูกส่งเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย โดยประสานงานกับขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ หน่วยเสรีไทยในอังกฤษมี๕๔คน เป็นทหาร ๓๗ คน และไม่เป็นทหาร ๑๗ คน^{๓๖}

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว สมาชิกของขบวนการเสรีไทย มีทั้ง ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ พ่อค้า คหบดี ผู้แทนราชภร นิสิตนักศึกษา ข้าราชการพลเรือน ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน^{๓๗} นอกจากนั้น ก็มีเจ้านาปายในราชวงศ์ นางพระองค์รวมอยู่ด้วย^{๓๘} สำหรับจำนวนสมาชิกนั้น ปรากฏว่าในวันที่ญี่ปุ่นยอมจำนน พ.ศ. ๒๔๘๙ ขบวนการเสรีไทย มีพลพร้อมติดอาวุธทั้งหมด ๕๕,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้ไม่นับหน่วยต่อต้านอิสรภาพบางหน่วย กำลังทหารบางภาคที่ยังไม่พร้อม และพลพร้อมที่สมัครใหม่ ขบวนการเสรีไทยได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะสามารถ

รวมกำลังพลในการต่อสู้กับญี่ปุ่นในวาระสุดท้าย ประมาณไม่ต่ำกว่า ๑,๖๐๐,๐๐๐ คน^{๓๙}

ขบวนการเสรีไทย ได้ปฏิบัติงานร่วมกับกองทัพของประเทศไทยมัติในประเทศไทยเดียว อย่างใกล้ชิด คือ กับกองกำลัง Force 136 ของอังกฤษ และหน่วย O.S.S.- ของสหรัฐได้ปฏิบัติงานสำคัญ ๆ เช่น ดำเนินการทางการทูตเพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับฐานะของขบวนการเสรีไทย เรียกร้องให้ประชาชนชาวไทยต่อต้านญี่ปุ่น ช่วยสืบราชการลับ เตรียมการต่อสู้กับญี่ปุ่น ลอบจู่โจมหรือทำลายชีวิตและทรัพย์สินของทหารญี่ปุ่น เป็นต้น สำหรับแผนการขึ้นสุดท้ายของขบวนการเสรีไทยก็คือ เมื่อถึงวันเดียวกันนี้ ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรพร้อมที่จะรับขึ้นแทกหัก และพิฆาตของเสรีไทย และหน่วยทหารตำรวจในประเทศไทย จะทำการรบร่วมกับกองทัพสัมพันธมิตร^{๔๐}

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานตามแผนขึ้นสุดท้ายของขบวนการเสรีไทยได้ถูกระงับไป เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างไม่มีเงื่อนไข ในวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๙ โดย

๓๖. พิศาล สุขุมวิท, “การปฏิบัติงานในระหว่างและหลังสงครามโลกในแคนาดาในนิวเกลซ์และในสหราชอาณาจักร,” ใน กิเรก ชัยนาม’ op. cit., หน้า ๒๖๘-๒๖๙.

๓๗. ป่วย อิงค์การต์, “ทหารชั่วคราว,” ใน กิเรก ชัยนาม, op. cit., หน้า ๒๑๕-๒๑๖.

๓๘. ทวี บุณยเกทุ, op. cit., หน้า ๑๘๑.

๓๙. กิเรก ชัยนาม, op. cit., หน้า ๑๗.

๔๐. นายฉันทนา (นามแฝง), op. cit., หน้า ๓๙๕-๓๙๖.

๔๑. ทวี บุณยเกทุ, op. cit., หน้า ๓๙๙-๓๙๙ กับ เนกร เจนะโยธิน, “งานของเสรีไทยในประเทศไทย” ใน เมืองแหกประชานิยมไทย (พระนคร : มีกรนรา. ๒๕๐๖), หน้า ๔๐๗-๔๑๐.

ในวันที่๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ฝ่ายไทยได้ประกาศสันติภาพมีข้อความว่า การประกาศสันติภาพนี้เป็นปฎิบัติที่ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรที่แล้วมา เป็นการกระทำที่พิจารณาเจตจำนงค์ของคนไทย และขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศสังคրามนั้นเป็นโมฆะและไม่ผูกพันกับประชาชนชาวไทย^{๔๒}

มีผู้ยกย่องการปฏิบัติงานของขบวนการเสรี-ไทย ว่า “จะเอ่ยด ประณีต มีดีชิด และเสียงอันตรายยิ่งกว่าสมัยปฎิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ หลายสินເຫຼົາ”^{๔๓} และการกระทำการของขบวนการเสรี-ไทยมิได้เป็นเพื่อประโยชน์ส่วนตัว หากแต่เพื่อผลประโยชน์ของคนไทยทั่วโลก^{๔๔} แต่เมื่อสังคրามสันสุคลองสมาชิกขบวนการเสรี-ไทยก็ถูกคนบางกลุ่ม ตั้งข้อรังเกียจว่า เคยทำงานให้เสรี-ไทย หรืออึกนัยหนึ่งก็คือเป็นพรรคพวงของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามของตน^{๔๕}

ค. นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย
พ.ศ. ๒๔๘๙-๒๔๙๐

การดำเนินนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ในช่วงนี้ ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับมหาอำนาจโดยตลอด เริ่มต้นจากการถือนโยบาย

เป็นกลางระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่การถือนโยบายเป็นกลางดังกล่าวนั้น ย่อมดำเนินอยู่ไม่ได้ ถ้าประเทศ尚未สำเร็จในการยอมรับหรือสนับสนุนอย่างจริงใจ การแทรกแซงของญี่ปุ่น ในระยะต่อมา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ ทำให้ประเทศไทยต้องเปลี่ยนนโยบายไปเข้ากับประเทศฝ่ายอักษะ เพื่อความอยู่รอดของตนเอง แต่ภายหลังสังคրามโลกครั้งที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ ประเทศไทยต้องหันไปเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้ได้พันจากสภาพของประเทศที่เพิ่งสังคրามและถูกยึดครอง จากฝ่ายหลังนั้น นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหล่านี้ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองระหว่างประเทศ ย่อมจะดำเนินนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติของตนให้มากที่สุด

ในระยะของการดำเนินความเป็นกลางนั้น ประเทศไทยมีความมุ่งหมายที่จะปฏิบัติต่อทุกประเทศโดยเท่าเทียมกัน มากกว่าที่จะถือความเป็นกลางแบบไม่ผูกพันกับฝ่ายใด (non-alignment) หรือความเป็นกลางแบบวางแผนเฉยต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เริ่มจาก การประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง

๔๒. กว. บัญเกต. *op. cit.*, หน้า ๗๒๔.

๔๓. นายลั่นทนา (นามแฝง), *op. cit.*, หน้า ๕๔.

๔๔. *Ibid.*, หน้า ๕๕๙.

๔๕. กีเรก ชัยนาม, *op. cit.*, หน้า ๑๘๐.

ในวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖^{๔๖} แสดงถึงเจตนาการมิที่ชัดเจนของรัฐบาลไทย โดยระบุให้คนไทย และผู้ที่อยู่ในประเทศไทยทั้งมวล รักษาความเป็นกุลางและเที่ยงธรรมในระหว่างที่มีสถานะสหภาพโลก ซึ่งได้เริ่มนั่นทางด้านยุโรปโดยที่เยอรมันเข้าตีโปแลนด์ ในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ และต่อมาอีก ๒ วัน อังกฤษและฝรั่งเศสได้ประกาศสหภาพกับเยอรมัน^{๔๗}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ หลังจากสหภาพในยุโรปได้เริ่มนั่นแล้ว อัครราชทูตฝรั่งเศสในประเทศไทย ได้ติดต่อขอทำสัญญาไม่รุกรานกับรัฐบาลไทย ผู้ใดไทยไม่ขัดข้อง และเพื่อแสดงว่าไทยจะรักษาความเป็นกุลาง กระหลวงต่างประเทศจึงได้ยินบันทึกช่วยจำ ไปยังอัครราชทูตของอังกฤษและญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ เพื่อชักจูงให้ประเทศทั้งสองร่วมทำกติกาไม่รุกรานกับรัฐบาลไทยด้วย ในที่สุดได้มีการลงนามใน กติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐฝรั่งเศส กับ กติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทย กับ สหราชอาณาจักรแห่งบริติเคนใหญ่ และไอรแลนด์เหนือ^{๔๘} ในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ และในวันเดียวกันนั้น ก็ได้มีการลงนามในสนธิสัญญา

ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ว่าด้วยการนำเรือ สัมพันธไมตรี และต่างๆ การพนูนภัยภาคอาณาเขตแห่งกันและกันที่กรุงโตเกียว^{๔๙}

ในตอนแรกนั้น ญี่ปุ่นไม่ค่อยจะเต็มใจร่วมทำสัญญากับฝ่ายไทยนัก เพราะขัดกับนโยบายการรุกรานของตน ยังกว่านั้น ญี่ปุ่นยังเกรงว่าฝ่ายอักษะจะเข้าใจผิด แต่ด้วยการชักจูงของฝ่ายไทย จึงได้มีการลงนามกันดังกล่าว และมีการให้สัตยบันกันในวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ส่วนกับอังกฤษนั้น ได้มีการให้สัตยบันกันในวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันของความมั่นคงร่วมกันด้วย^{๕๐} แต่กับฝรั่งเศส ไม่ได้มีการทำสัตยบันนัต่ออัน เพราะเกิดกรณีพิพาทในเรื่องดินแดนกันเสียก่อน

การที่ประเทศไทย ยอมลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศสในตอนแรก เพราะฝ่ายหลังนี้ตกลงในหลักการที่จะแก้ไขเรื่องเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศสตามที่ไทยเรียกร้อง หลังจากนั้นไทยได้ติดต่อขอให้ฝรั่งเศสร่วมทำสัตยบัน แต่ฝรั่งเศสขอผลัดผ่อนเรื่อยมา จนกระทั่งญี่ปุ่นส่งทหารเข้าอินโดจีนของฝรั่งเศสไว้ได้ ฝ่ายไทยเกรงว่าดินแดนของไทยที่ถูกฝรั่งเศสช่วงชิงไปในอดีต จะตกเป็น

๔๖. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๖ ๕ กันยายน ๒๔๘๖, หน้า ๖๘๖-๖๘๗.

๔๗. กิราก ชัยนาม, *op. cit.*, หน้า ๖.

๔๘. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๗, ๒ กันยายน ๒๔๘๓, หน้า ๓๕๕-๓๖๐.

๔๙. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๗, ๒๕ ธันวาคม ๒๔๘๓, หน้า ๔๔๔-๔๔๕ แสดงโปรดคึกคักจาก กิราก ชัยนาม *op. cit.*, หน้า ๒๔-๒๕.

๕๐. ปอ รัชชัย *op. cit.*, หน้า ๖๑-๖๒.

ของญี่ปุ่น จึงมีดิเวลาการให้สัตยานันออกไป เมื่อรัฐบาลฝรั่งเศสเสนอให้สนธิสัญญาไม่รุกรานกัน ดังกล่าว มีผลบังคับใช้ได้โดยไม่ต้องรอให้มีการแลกเปลี่ยนสัตยานัน ฝ่ายไทยก็ขอตั้งเงื่อนไข สองประการ คือ ขอให้ฝรั่งเศสยอมถืออาณาไว้ ร่องน้ำลึกเป็นเขตแดนต้นแม่น้ำโขง และให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนพื้นตะวันตกของแม่น้ำโขง ตรงข้ามหัวเมืองพระบางและปากเซให้ไทย นอกจากนี้หากมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจอาจอธิปไตยในอินโดจีน ยังขอให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนลาวและเขมรด้วย ฝรั่งเศสปฏิเสธเงื่อนไขดังกล่าว แต่ก็ยอมที่จะเจรจาเกี่ยวกับสันแร่บ่แข็งเขตแดนเสียใหม่^{๔๐}

ท่าทีของฝรั่งเศสดังกล่าว ทำให้ฝ่ายไทยไม่พอใจ ประกอบกับในขณะนั้น รัฐบาลไทยมีนโยบายที่เน้นหนักทางด้านชาตินิยมรุนแรง การเรียกร้องดินแดนคืน จึงขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม^{๔๑} ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากที่มีการประทับตราตามพรบดังกล่าว ได้เดินพฤษจิกายน พ.ศ. ๒๕๗๓ ไทยจึงเข้าไปร่วมกับฝรั่งเศสในอินโดจีน และสามารถยึดครองพื้นที่ได้หลายแห่ง แต่ในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็ยอมรับการประนีประนอมของญี่ปุ่น โดยการลงนามในอนุสัญญา

^{๔๐.} สุจิรา สุวิเชียร (แปล), “สัมพันธภาพไทย-อเมริกันระหว่างสังคมโลกครั้งที่ ๒,” ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา, หน้า ๒๕๔-๒๕๖.

^{๔๑.} คิง ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๔๒

^{๔๒.} ป้อม ชัยชัย, *op.cit.*, หน้า ๖๖-๖๗

^{๔๓.} คิง ชัยนาม, *op.cit.*, หน้า ๘๘-๙๕

สันติภาพ ระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๔ มีผลให้ไทยได้ดินแดนเพิ่มขึ้น และเพื่อตอบแทนการไก่เกลี้ยของญี่ปุ่นประเทศทั้งสองได้ให้สัญญากับญี่ปุ่นว่า จะไม่ทำความตกลงร่วมมือกับประเทศไทยอีก ในสภาพที่ขาดกันญี่ปุ่น^{๔๔}

เกี่ยวกับการเรียกร้องดินแดนของไทยนี้ ในตอนแรกอังกฤษไม่ค่อยเห็นด้วย แต่ต่อมากลับเห็นด้วยเมื่อเห็นว่า ถ้าฝรั่งเศสจะถอนตัวออกจากอินโดจีน อังกฤษอยากระให้ดินแดนนั้นตกแก่ฝ่ายไทยมากกว่าตกอยู่ในมือของญี่ปุ่น ส่วนอเมริกาไม่เห็นด้วยที่ไทยขอดินแดนในขณะนั้น หากต้องการให้เจรจา กันภายหลังสังคมโลกสันสุດลง^{๔๕}

การรักษาความเป็นกลางและเอกสารของไทย อีกประการหนึ่งได้แก่ความพยายามในการขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ทั้งในทางการเมืองและยุทธศาสตร์ แต่สหรัฐอเมริกาไม่ไว้วางใจ เพราะเห็นว่าไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น และถ้าช่วยเหลือไทยก็เท่ากับยอมรับว่าการที่ไทยได้ดินแดนในอินโดจีน โดยความช่วยเหลือของญี่ปุ่นเป็นการถูกต้องยิ่งกว่านั้น ยังคงร่วมกับญี่ปุ่นอาจยืดเยื้อ

ยุทธบั้จจัยไปเป็นประโยชน์ได้ด้วย ส่วนอังกฤษถึงแม้ว่าอย่างจะช่วยเหลือไทย เพราะมีเดินแดนติดต่อกันของประเทศไทยอยู่ แต่ก็ไม่อาจช่วยได้เนื่องจากมีภาระในการรับอยู่หลายด้าน^{๕๕} ทำให้ไทยต้องเตรียมต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นด้วยลำพังตนเองโดยออกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ เรียกร้องให้ประชาชนต่อต้านข้าศึกที่จะเข้ามาทุกวิถีทาง^{๕๖}

สำหรับนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในระยะที่เข้าร่วมกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ พ.ศ. ๒๔๘๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๗ นั้น ไทยเปลี่ยนจากการดำเนินนโยบายเป็นกลาง ไปเข้ากับฝ่ายอักษะอย่างเต็มที่

ในการแรกได้มีการเชิญสัญญาอนุญาตให้ทหารญี่ปุ่นใช้เมืองไทยเป็นทางผ่านเพื่อจะเข้าไปติดพม่าและมาลัยของอังกฤษ ในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เนื่องจากในวันดังกล่าวญี่ปุ่นได้ยกกำลังทหารเข้าสู่ประเทศไทยทางผ่านทะเลภาคใต้ จึงเกิดการสรุปรับกันขึ้นต่างฝ่ายต่างก็เสียชีวิตลงเป็นจำนวนไม่น้อย ในที่สุดรัฐบาลไทยก็ประกาศหยุดยิงและอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านได้ โดยญี่ปุ่น

สัญญาว่าจะเคารพเอกสารขอรับไปได้ และเกียรติศักดิ์ของไทย^{๕๗}

ในระยะที่สอง การลงนามในกติกาสัญญาพันธไมตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น^{๕๘} วันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ นับเป็นการดำเนินนโยบายก้าวสำคัญของไทย ที่ทำให้ประเทศไทยไปอยู่ฝ่ายประเทศอักษะโดยสมบูรณ์ สนธิสัญญาดังกล่าวระบุว่า ถ้าหากประเทศคู่สัญญาทำสงครามกับประเทศอื่น อีกประเทศหนึ่งจะให้ความช่วยเหลือในฐานะพันธมิตร

ในประการที่สาม การประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา^{๕๙} วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ในระยะแรกของสงครามกองทัพญี่ปุ่นได้ทำการรบมีชัยชนะในทุกสมรภูมิ และในปลายเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕ เรือรบที่ทรงอนุภาพของอังกฤษ ๒ ลำ คือ Prince of Wales และ Repulse ถูกกองทัพอา戢ญี่ปุ่นโจมตี จนลงหังส่องลำ ทำให้หลวงวิจิตรราหกิรรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น เสนอความเห็นว่าไทยควรจะประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนนายกรัฐมนตรีด้วยเหตุผลที่ว่าฝ่ายอักษะจะได้ชัยชนะในสงคราม จึงควรเข้า

๕๕. Ibid., หน้า ๑๘

๕๖. ปอ ชัชชัย, op.cit., หน้า ๖๙

๕๗. กิเรก ชัยนาม, op.cit., หน้า ๑๐๖-๑๐๐

๕๘. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๔๘, ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๔, หน้า ๑๘๒๖-๑๘๒๘ ; เล่มที่ ๔๙, ๒๙ มกราคม ๒๔๘๕, หน้า ๒๖๒๑-๒๖๓๐

๕๙. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๔๙, ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕, หน้า ๒๔๔-๒๔๖

ข้างนี้ให้เต็มที่ เพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายชนะ และจะได้รับส่วนแบ่งกับเข้าบ้าง^{๖๐}

ญี่ปุ่นคงจะไม่พอใจเรื่องนี้นัก เพราะถ้าไทยไม่ประกาศสงคราม ญี่ปุ่นอาจได้ประโยชน์จากไทยมากกว่า เนื่องจากฝ่ายสัมพันธมิตรคงจะไม่ทำอะไรรุนแรงกับไทยมากนัก เมื่อไทยประกาศสงครามไปแล้ว ก็จะถูกฝ่ายสัมพันธมิตรปฏิบัติต่อไทยในฐานะคู่สังคมได้เต็มที่ ทำให้กระทบกระเทือนญี่ปุ่นด้วย สำหรับอังกฤษนั้นประกาศสงครามต่อไป ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ แต่สหราชอาณาจักรยังวางเงยอยู่ เพราะถือว่าไทยเป็นดินแดนที่ถูกยึดครองของประเทศไทยญี่ปุ่นเท่านั้น^{๖๑}

สาเหตุที่อังกฤษและสหราชอาณาจักรมีท่าทีแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพรากการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทย กล่าวคือ หน่วยเสรีไทยในอเมริกาปฏิบัติงานได้เข้มแข็ง เพื่อทำให้ประเทศไทยนั้นถือว่า การประกาศสงครามไม่ใช่เจตนาหมายของคนไทย แต่น่วยเสรีไทยในอังกฤษยังขาดหัวหน้าและองค์กรที่เข้มแข็ง อังกฤษจึงไม่ค่อยเห็นความสำคัญนัก อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานของขบวนการเสรีทั้งนอกและในประเทศไทย ได้มีส่วนช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นอันมาก นับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจาก

การถูกยึดครองในฐานประเทศเพื่อส่งความได้เปรื่องก่อนที่ญี่ปุ่นจะเข้าสัญญายอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไขต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ในวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ นั้น ขบวนการเสรีไทยพร้อมที่จะถูกยึดขึ้นต่อต้านญี่ปุ่นโดยเบ็ดแย่อยู่แล้ว หากแต่ว่ากองทัพฝ่ายพันธมิตรประจำอาเซียนเนี้ยให้คอยไว้ก่อน เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้ฝ่ายสัมพันธมิตร ขบวนการเสรีไทยจึงไม่มีโอกาสต่อสู้กับญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยสมเจตนาและปัลรานที่ตั้งไว้^{๖๒}

ในระยะที่สาม การดำเนินนโยบายเข้าร่วมกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ หลังจากที่ประเทศไทยญี่ปุ่นได้ยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลงนโยบายจากการเข้าร่วมกับประเทศฝ่ายอักษะ มาเป็นนโยบายเข้าร่วมกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นไปโดยไม่ชัดกัน แต่ไทยก็ต้องเผชิญกับการเรียกร้องอาผลประโยชน์อย่างไม่จำกัด เพื่อแลกเปลี่ยนกับการยุติสถานะสหภาพของประเทศไทยทางอำนาจบางประเทศ ซึ่งได้แก่อังกฤษและฝรั่งเศส คงมีสหราชอาณาจักรเพียงประเทศเดียวที่พยายามช่วยเจรจาให้ประเทศไทย พ้นจากการถูกยึดครองของฝ่าย

๖๐. ทว. บุญเกตุ, *op. cit.*, หน้า ๓๐๔-๓๐๕

๖๑. วิวัฒน์ มุ่งการกี, *op. cit.*, หน้า ๒๙๒

๖๒. นายฉันทนา (นามแฝง), *op. cit.*, หน้า ๓๕๙-๓๖๖

สมพันธมิตร ไทยต้องยอมสัญเสียประโยชน์
บางประการ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการยุติสถานะ^{๖๓}
สหภาพและเพื่อให้ประเทศไทยอำนาจ เช่น
อังกฤษ รัสเซีย ฝรั่งเศส และจีน "ไม่ออกเสียง
คัดค้าน" ไทยในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสห-
ประชาชาติ นโยบายหลักของประเทศในช่วง
นี้ จึงเป็นเรื่องของความตกลงยกเลิกสถานะ^{๖๔}
สหภาพ และการทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับ^{๖๕}
ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร

ในการแก้ การประกาศสันติ-
ภาพ^{๖๖} ในวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ มี
สารสำคัญว่า การประกาศสหภาพของไทย ใน
วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ และการกระทำ
ต่างๆ ซึ่งเป็นปฏิบัติที่ต่อสหประชาชาตินั้น
เป็นการกระทำที่ผิดจากเจตนาหมายของคนไทย
และขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงถือว่า การประกาศ
สหภาพดังกล่าวเป็นโมฆะและไม่ผูกพันกับคน
ไทย สำหรับดินแดนของอังกฤษที่ญี่ปุ่นมอบให้
ไทยครอบครองนั้น ไทยพร้อมที่จะมอบให้แก่
อังกฤษ ส่วนกฎหมายทั้งหลายที่เป็นปฏิบัติที่ต่อ^{๖๗}
สหประชาชาติ และอังกฤษ รัฐบาลไทยก็สัญญา
ว่าจะยกเลิก ยึดกว่านั้นความเสียหายต่างๆ ที่
เกิดจากกฎหมายเหล่านั้น รัฐบาลไทยก็จะชดใช้
ให้ตามความเป็นธรรม

รัฐบาลอเมริกันได้ประกาศรับทราบ และ^{๖๘}
ยอมรับประกาศสันติภาพของไทย ในวันที่ ๒๑
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ แต่ทางรัฐบาลอังกฤษ
ยังสงวนท่าทีขอตุกราบปฏิบัติของไทยเสียก่อน
ส่วนฝ่ายไทยนั้น พอประกาศสันติภาพแล้ว ก็
พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้อังกฤษและสหรัฐ-
อเมริกาเห็นใจ เพื่อรักษาเอกสารของชาติ^{๖๙}
ไว้ เช่น ให้การช่วยเหลือแก่ช่วยศึกของฝ่าย
สัมพันธมิตรในไทย รวมทั้งช่วยส่งช่วยศึก
ดังกล่าวกลับประเทศของตน ตลอดจนการช่วย
ท้ามภาระและบริการให้แก่ทหารฝ่ายสัมพันธ-
มิตร^{๗๐}.

ต่อมาอังกฤษได้เสนอร่างความตกลง ๒๑ ข้อ^{๗๑}
ต่อคณะผู้แทนไทย มีความมุ่งหมายที่จะเข้า^{๗๒}
ควบคุมภารกิจการ ภายใต้ของไทยโดยสื้นเชิง เช่น
ให้ยุบองค์กรทหาร องค์กรกึ่งทหาร องค์กร
การเมือง ซึ่งกระทำการโฆษณาเป็นปฏิบัติที่ต่อ^{๗๓}
สหประชาชาติ แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของ
อังกฤษที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย แต่ปรากฏ
ว่าไม่มีการลงนามในข้อเสนอ ๒๑ ข้อนี้ เพราะ
สหรัฐอเมริกาประท้วง^{๗๔}

ในการที่สอง แสดงการณ์ และความ
ตกลงสมบูรณ์แบบเพื่อเลิกสถานะสหภาพระหว่าง-
ห่วงประเทศไทย กับบริตanniainญี่ปุ่น^{๗๕} วันที่ ๑

๖๓. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๒, ๑๙ สิงหาคม ๒๔๘๘, หน้า ๕๐๓-๕๐๖

๖๔. กิราก ชัยนาม, *op. cit.*, หน้า ๒๗๗-๒๗๙

๖๕. *Ibid.*, หน้า ๒๗๙-๒๘๓.

๖๖. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๓, ๑๙ มกราคม ๒๔๘๘, หน้า ๑๔-๓๔.

มกราคม พ.ศ. ๒๕๘๙ สารสำคัญของความ
ตกลงกันเมื่อยี่ ๒๔ ข้อ ซึ่งทำให้ไทยตกลอยู่ใน
ฐานะลำบาก เพราะต้องถูกบังคับให้ชดใช้ค่า
ปฏิกรรมสัมภาระ เป็นข้าวและเงินตรา เป็น
จำนวนมาก ยิ่งกว่านั้น ยังถูกอังกฤษควบคุมทั้ง
ทางทหารและทางเศรษฐกิจนานับประการ เพราะ
อังกฤษถือว่าจีนมีสถานะสัมภาระกับไทยอยู่ อย่าง
ไร้ตาม หลังจากที่ได้ลงนามกันแล้ว รัฐบาลไทย
ได้พยายามเจรจาขอแก้ไขความตกลงดังกล่าวมา^{๖๗}
โดยตลอด และหลังจากที่ไทยได้เข้าไปเป็นสมาชิก^{๖๘}
ขององค์การสหประชาชาติแล้ว จึงประสบความ
สำเร็จในการยกเลิกความตกลงสมบูรณ์แบบกับ^{๖๙}
อังกฤษ วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๘๗^{๖๙}

ในประการที่สาม แตลงการณ์และความตกลง^{๗๐}
เพื่อยกเลิกสถานะสัมภาระระหว่างประเทศไทย
กับอสเตรเลีย^{๗๐} ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.
๒๕๘๙ รัฐบาลไทยได้ออกແળงการณ์เพื่อยก-
เลิกสถานะสัมภาระกับประเทศไทยอสเตรเลีย โดย
มีสารสำคัญเช่นเดียวกันกับที่มีต่อบริติชนในญี่
และในวันเดียวกัน ทั้งสองประเทศได้มีจดหมาย^{๗๑}
แลกเปลี่ยน เพื่อที่จะยกเลิกสถานะสัมภาระ^{๗๑}
ต่อกัน

ในประการที่สี่ สนธิสัญญาทางไมตรีระหว่าง^{๗๒}
ไทยกับสาธารณรัฐจีน^{๗๒} วันที่ ๒๓ มกราคม

พ.ศ. ๒๕๘๙ โดยระบุให้มีการแลกเปลี่ยนการ
ตั้งทูตและกงสุลได้ คนที่มีสัญชาติของประเทศไทย
คู่สัญญามีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง และมีสิทธิ
ที่จะเข้าออกในประเทศไทยคู่สัญญาได้ รวมทั้งมีสิทธิ
ที่จะตั้งโรงเรียนเพื่อการศึกษาของตนด้วย ทั้งนี้
อาจเป็นพระรัฐบาลจีนเห็นว่า ที่แล้ว ๆ มา
การปฏิบัติต่อคนไทยของประเทศไทย นั้นลำเอียง
และไม่เป็นธรรม

ในประการที่ห้า ความตกลงสันติภาพฉบับ^{๗๓}
ที่สุด ระหว่างรัฐบาลไทย กับรัฐบาลแห่งออส-
เตรเลีย^{๗๓} วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๘๙ มี
สารสำคัญคล้ายกับความตกลงสมบูรณ์แบบ ซึ่ง
ประเทศไทยทำกับอังกฤษ แต่ไม่มีเรื่องไทยจะ
ต้องให้ข้าวและเรื่องการชุดคอคอดกระ หากแต่
ให้ไทยชดใช้ค่าเสียหายของประชาชนและรัฐ-
บาลออสเตรเลีย ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ในประการที่หก ความตกลงระงับการณ์^{๗๔}
ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส วันที่ ๑๗ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๘๙ เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒
ฝรั่งเศสประกาศว่า ยังมีสถานะสัมภาระกับ^{๗๕}
ประเทศไทยอยู่ภายหลังการเจรจา ในเดือน
เมษายน พ.ศ. ๒๕๘๙ ฝรั่งเศสได้ยื่นข้อเสนอ^{๗๖}
ให้ไทยคืนดินแดนที่เป็นกรรมพิพาก และชดใช้
ค่าเสียหายในระหว่างที่ไทยยึดครองดินแดน ดัง

๖๗. ก.เรก. ขียนนาม, op.cit., หน้า ๒๘๖-๒๘๗, ๕๓๕.

๖๘. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๓, ๑๑ มกราคม ๒๕๘๙, หน้า ๓๖-๔๖.

๖๙. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๓, ๕ เมษายน ๒๕๘๙, หน้า ๑๖๒-๑๖๔.

๗๐. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๓, ๕ เมษายน ๒๕๘๙, หน้า ๑๗๔-๑๘๕.

กล่าว ประเทศไทยได้ขอให้องค์การสหประชาชาติพิจารณา แต่ในที่สุดไทยก็ต้องถอนข้อเสนอ เพราะฝรั่งเศสขอร้อง ยังกว่านี้ อังกฤษ และอเมริกาไม่สนับสนุนไทย ต่อมา ได้มีความตกลงร่วมกันว่าจะกัน โดยให้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกัน และยกเลิกอนุสัญญาสันติภาพ วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้ไทยคืนดินแดน ลาว และเขมรให้ฝรั่งเศส รวมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการประนีประนอมเพื่อพิจารณาสนธิสัญญาเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ที่ทำไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ กับ ๒๕๔๗ และ ๒๕๕๐ คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ฝรั่งเศส ไทย และอเมริกา ซึ่งเป็นชาติเป็นกลาง ได้ลงมติไม่สนับสนุนคำร้องของไทย^{๗๑}

จากล่าวได้ว่า นโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย ในสมัยดังกล่าววนชั้นอยู่กับประเทศมหาอำนาจ โดยเริ่มจากการวางแผนที่จะเป็นกลาง และหันไปเข้ากับฝ่ายอักษะ แล้วในที่สุดก็ไปเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาตินั้นเอง การที่ประเทศไทยไม่ถูกยึดครอง ทั้ง ๆ ที่ได้ประกาศสงครามกับฝ่ายหลังนี้ ส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทย แต่ก็ส่วนหนึ่งเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตรเอง คือ อังกฤษ และสหรัฐ

อเมริกา^{๗๒} นับว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทมากในการช่วยเหลือให้ประเทศไทยพ้นจากสภาพของประเทศเพ็ญคราญอยู่ไม่น้อย

ชาติกรรมของประเทศไทย ได้รับการกระบวนการเดือนจากประเทศมหาอำนาจโดยตลอด ในระยะต้นส่งความโลภ ญี่ปุ่นบุน哭了ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยเป็นจำนวนไม่น้อย จากนั้นก็ถูกฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีทั้งระเบิดพระกระทรงทหารญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย และไทย ประกาศสงครามกับอังกฤษ กับอเมริกา เมื่อสิ่งความยุติลงก็ถูกคุกคามจากประเทศมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตร คือ อังกฤษ และฝรั่งเศส โดยที่ไทยต้องชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามและค่าเสียหายต่าง ๆ แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร

ภายหลังส่งความโลกรังที่ ๒ ประเทศไทยพยายามดันเรนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เพื่อแสดงว่า ไทย เป็นชาติเอกราชน มีอธิปไตย และมีความปรารถนาในสันติภาพ รวมทั้งหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติตัวย ในการสมัครเข้าเป็นสมาชิก องค์การสหประชาชาตินั้น จะต้องได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจทั้ง ๕ สำหรับอเมริกานั้น สนับสนุนไทยมาตั้งแต่เริ่มแรก อังกฤษขอทำความตกลงสมบูรณ์แบบก่อน ฝรั่งเศสอดินแดนคืนเสียก่อนจึงจะสนับสนุน จึงขอ

๗๑. วิวัฒน์ ผู้การคี, *op.cit.*, หน้า ๒๘๙-๓๐๙.

๗๒. *Ibid.*, หน้า ๒๘๐-๒๙๗.

ทำสัญญารับรองสิทธิคนเจ็นในประเทศไทย ส่วน
สหภาพโซเวียตขอให้ไทยมีความสัมพันธ์ทางการ
ทูต และขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการกระทำ
อันเป็นคอมนิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๗๖ หลังจากการ
ยินยอมปฏิบัติตามความต้องการเหล่านั้นแล้ว
ไทยจึงได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ
เป็นประเทศที่ ๔๕ ในวันที่ ๑๕ ชั้นวัคม พ.ศ.
๒๕๘๗^{๗๓}

๙. รัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๘๐

เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๘๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๘๐ ก็คือ
การรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๘๐ การรัฐประหาร
ครั้งนี้นับเป็นหัวเริ้ยหัวต่อของการเปลี่ยนแปลง
ทางการเมืองที่สำคัญครั้งหนึ่งของไทย กล่าวคือ
เป็นการถ่ายทอดอำนาจจากการเมืองจากคณะ
ราชภรษฎาสู่คณะกรรมการรัฐประหารนั้นเอง นับเป็นการ
เริ่มนับต้นที่ผู้นำทางฝ่ายทหาร ผู้ได้รับการศึกษา
จากภายในประเทศไทยล้วน ๆ เข้ามายืนเป็นผู้ก่อการ
รัฐประหารขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะมีหักคนดีแบบ
อำนาจนิยม มากกว่านายทหารที่ก่อการปฏิวัติ
ใน พ.ศ. ๒๕๗๕ ซึ่งเคยผ่านการศึกษามากจาก
ยุโรป และคุ้นเคยกับระบบของประชาธิปไตยมา^{๗๔}
แล้ว^{๗๕} นับแต่นั้นเป็นต้นมา การเมืองไทย มัก
จะถูกครอบงำโดยฝ่ายทหารที่มีภูมิหลังในลักษณะ
ตั้งกล่าวและขาดอุดมการแบบประชาธิปไตยที่
แท้จริง

ในตอนปลายสองครึ่งที่สอง กลุ่ม
สมาชิกที่เป็นฝ่ายเสรีไทย ได้ลงมติไม่ไว้วางใจ
รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และสนับสนุนให้ นายวงศ์ อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นกลุ่มพลเรือนได้เข้ามา^{๗๖}
ปกครองประเทศไทย แทนกลุ่มทหารเป็นเวลา
ประมาณ ๓ ปี จาก พ.ศ. ๒๕๘๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๘๐
แต่ในที่สุด ก็ต้องสูญเสียอำนาจให้แก่กลุ่มทหาร
ที่ทำการรัฐประหาร วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ.
๒๕๘๐

ข้ออ้างสำหรับการรัฐประหารครั้งนี้ อาจ
จำแนกสาเหตุออกได้สามประการ คือ ในประ-
การแรก บัญชาทางด้านเศรษฐกิจ ผลของ
สองครึ่ง ไม่สอดคล้องกับความต้องการของ
ประเทศไทยมาก เกิดภาวะเงินเพื่อ สนับสนุน
ราคาน้ำมัน ที่ทำให้เศรษฐกิจไทย
ต้องพึ่งพาต่างประเทศ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก
การห้ามส่งสินค้าออกที่สำคัญ ๆ เช่น ดีบุก ยาง
ไม้สักตามความตกลงสมบูรณ์แบบกับอังกฤษ ทำ
ให้ไทยขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ยิ่งกว่า-
นั้น ประชาชนได้รับความเดือดร้อน เนื่องจาก
ขาดแคลนข้าวบริโภค เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูก
ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมใน พ.ศ. ๒๕๘๕
สำหรับข้าวที่ผลิตได้ในระหว่างสองครึ่ง
ภูบุนบังคับช้อเพื่อนำไปเลี้ยงทหารของตน ครุ-

๗๓. กีเรก ชัยนาท, op.cit., หน้า ๓๘๑-๓๘๖.

๗๔. สุริน พันธุ์กุล, รัฐประหาร ๒๕๘๐ (นครหลวง: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์, ๒๕๑๕) หน้า ๑๕๐-๑๕๒.

ภายหลังสังคมไทยก็ต้องส่งข้าวให้อีกถึง ๑๕
ล้านตัน ตามความตกลงสมบูรณ์แบบ การออก
กฎหมายควบคุมข้าว ทำให้ประชาชนเดือดร้อน
ในการซื้อข้าวมาบริโภค รวมทั้ง มีการลักลอบ
นำข้าวออกไปขายต่างประเทศกันมากด้วย น้ำมันห้า
เหล่านี้รัฐบาลต้องใช้เวลาพอสมควร สำหรับการ
แก้ไข^{๗๕} แต่สิ่งเหล่านี้ คือ สาเหตุอย่างหนึ่งที่
ฝ่ายรัฐประหารถือเป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจ
การปกครอง

ในประกาศที่สอง สาเหตุเกี่ยวกับการขาด
ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาลใน
ระยะหลังสังคม รัฐบาลต้องประสบกับน้ำมันห้า
ในการบริหารงานนานับประการ คือ ความไม่
สงบเรียบร้อยในสังคม เช่น ฝีโจรผู้ร้ายชุดชุม
เกิดการประทะระหว่างชาวจีนและเจ้าหน้าที่ของ
รัฐ และเกิดการวิวาทกันระหว่างคนจีนที่นิยมรัฐ
บาลกับคนตั้งกับคนจีนที่นิยมพรรคคอมมิวนิสต์
ซึ่งกำลังทำสังคมในประเทศไทยจนขณะนั้น นอก
จากนั้นก็เกิดน้ำมันห้าคอร์ปชั่นในองค์การสรรพาหาร
ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อขายสินค้าราคาถูกให้แก่ประชาร
ชนและมีการคอร์ปชั่นของบรรดาสมาชิกสภาคผู้
แทนราษฎรบางคน น้ำมันห้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือ รัฐบาลไม่สามารถทำการสอบสวนกรณี
ส่วนรัฐของรัฐบาลที่ส ให้แน่ชัดได้ว่าใครเป็นผู้
ปลงพระชนม์^{๗๖}

อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่แท้จริงของการรัฐ
ประหาร น่าจะเกิดจากความไม่พอใจของทหาร
บกมากกว่า ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้า
ฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร ยอมรับว่า “ประ-
เทศไทยนี้ไม่ว่าบุคคลใดสมัยใด ผู้ทรงอำนาจ เป็น
ต้องกุมอำนาจทหารไว้ในมือ เพราะทหารเป็น
ผู้ถืออาวุธ ถ้าคุณทหารไม่ได้ก็ปกรองบ้านเมือง
ไม่ได้”^{๗๗} ความไม่พอใจของทหารบก เริ่มจาก
การเดินทางกลับ ของทหารกองทัพภาคพายัพ ซึ่ง
เข้ายึดครองเมืองเชียงตุง และเมืองพานของ
อังกฤษไว้ได้ในระหว่างสังคม ต่อมาหลัง
สังคมโลก ไทยต้องคืนดินแดนดังกล่าวให้
อังกฤษ การเดินทางกลับของหน่วยทหาร มี
ความลุกชักหลายอย่าง ทำให้เกิดความล้าหลัง
และเกิดความรู้สึกในหมู่ทหารว่ารัฐบาลไม่เหลียว
แล เมื่อกลับมาแล้วก็ไม่ได้รับการต้อนรับอย่าง
มิเกียรติจากรัฐบาลและประชาชน ยิ่งกว่านั้น
ภายหลังสังคม รัฐบาลต้องปลดทหารออกไป
เป็นกองหనุนเป็นจำนวนมาก เพื่อพยุงฐานะทาง
เศรษฐกิจของประเทศไทย แต่ทำให้ทหารเหล่านั้น
ได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาย
หลังสังคม อิทธิพลของทหารถูกลดลงเรื่อยๆ
ไป กลับมีการยกย่องขบวนการเสรีไทยว่า เป็น
ผู้สร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศไทย รัฐธรรมนูญที่
มืออยู่ก็ถูกนิวัติให้ทหารเข้าไปมีบทบาททางการเมือง

๗๕. Ibid., หน้า ๒๖-๔๑

๗๖. Ibid., หน้า ๔๑-๖๘

๗๗. เอกสาร เอกสารโดยอิทธิพล งานให้คืนของพลเอกไชย (พระนคร : บริษัทธนาคารพิมพ์, ๒๕๐๐), หน้า ๓๕๑

สังเหตุนี้ทำให้ทหารบกไม่พอใจจึงทำรัฐประหาร
ขึ้น โดยยกเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้นมาเป็นข้ออ้าง^{๗๘}

ก่อนการรัฐประหารมีข่าวลือว่าจะเกิดการ
รัฐประหารขึ้นอย่างหนาแน่น ฝ่ายบุคคลสำคัญ ๆ
ของคณะรัฐประหารก็มีการเคลื่อนไหว เช่น
พลโทพิน ชุณหะวน ได้ให้สัมภาษณ์ หนังสือ^{๗๙}
พิมพ์โดยขอกล่าวหาที่ว่า จอมพลป. พิบูลสงคราม
เป็นเผด็จการ นาวาอากาศเอก ก้าว กาจสงคราม
สมาชิกวุฒิสภาได้คัดค้านพระราชนัญญาติยกเลิก
กฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์^{๘๐}
พ.ศ. ๒๕๔๙ และพระราชบัญญัติจัดสรรทุน
สำรองเงินตราเพื่อบูรณะประเทศไทย พร้อมกับโฉมตี
การบริหารงานอย่างรุนแรง^{๘๑}

ผู้ก่อการรัฐประหารมี ๔ กลุ่มด้วยกัน ส่วน
ใหญ่เป็นนายทหารออกประจำการ หัวหน้ากลุ่ม
ที่ ๔ คือ พลโท พิน ชุณหะวน นาวาอากาศ
เอก ก้าว กาจสงคราม พันโท ก้าน จำนงภูมิเวท
และพันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ โดยมอบหมาย
ให้ จอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า เพราะ
เชื่อว่าทหารส่วนใหญ่และประชาชน ยังจะให้
ความนิยมและร่วมมือมากกว่าผู้นำคนอื่น ๆ โดย
มีนายวารการบัญชา เป็นผู้สนับสนุนด้านเงินทุน

และมีผู้บังคับหน่วยทหารในกรุงเทพให้ความร่วม
มือกระทำการ^{๘๒}

คณะรัฐประหารได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการทำ
รัฐประหารดังนี้ คือ^{๘๓}

๑. ทำเพื่อประเทศไทย มิใช่เพื่อบุคคล
หนึ่งบุคคลใด

๒. จัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่มีประสิทธิภาพ
พร้อมกับเหตุทุน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
และรัฐธรรมนูญ

๓. เพื่อเชิดชูเกียรติของทหารบกที่ถูกเหยียบ
ย้ำทำลาย ให้กลับคืนดีดังเดิม พร้อมทั้งปรับปรุง
ให้มีสมรรถภาพเข้มแข็งขึ้น

๔. เพื่อแก้ไของค์การปกครองที่เสื่อมโทรม
ลงให้ดีขึ้น และแก้ไขค่าครองชีพให้ถูกลง ให้
ประชาชนอยู่ดีกินดี ตามฐานะของตน

๕. เพื่อสืบทอดผู้ร้าย ผู้ลอบปลงพระชนม์
และจัดการฟ้องร้องลงโทษตามกฎหมาย

๖. เพื่อกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์ และเชิดชู
พระพุทธศาสนา

การรัฐประหารเริ่มขึ้น วันที่ ๙ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมีเดากระทรวงกลาโหมเป็น
กองอำนวยการ คณะรัฐประหารได้ยกเลิกรัฐ-
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๙^{๘๔}

๗๘. สุนิ พันธุ์กุล op. cit., หน้า ๖๘-๗๖

๗๙. Ibid., หน้า ๗๗-๘๕

๘๐. Ibid., หน้า ๘๙-๙๗, ๑๖๖-๑๗๑

๘๑. ว.ช. ประสงค์, ปฏิวัติรัฐประหารและกบฏจลาจลในสมัยประชาธิรัฐฯ ไทยแห่งประเทศไทย (พะนก : นวัช
รังษักษี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๐-๑๗๑

๘๒. รายงานจากนิตยสาร, เล่มที่ ๖๓, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๐, หน้า ๓๑๘-๓๔๙

และออกแต่งการณ์ทั้งหมดรวม ๑๗ ฉบับ^{๗๓} ตั้งแต่วันที่ ๙ ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้จัดตั้งกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทยขึ้น โดยมี จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้บัญชาการ กับได้ตั้งหน่วยรักษาพระนครขึ้นด้วย พร้อมกับ มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงข้าราชการประจำที่สำคัญ ๆ การรัฐประหารครั้งนี้สำเร็จลงอย่างรวดเร็ว โดยใช้เวลาเพียงครึ่งคืน โดยปราศจาก การต่อต้าน จากรัฐบาลชุดเก่า เพราะบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล คือ นายปรีดิ พนมยงค์ พลเรือตรี ถวัลย์ ธรรมนราวาสวัสดี นายกรัฐมนตรี และ พลเรือตรี สังวารณ์ สุวรรณชีพ อธิบดีกรมตำรวจนัดอง หนึ่งการจับกุมตัวของนักปะทะ คณะรัฐประหารเพียงเตี้ยดกรุงเทพ เมืองหลวง ก็สามารถ ยึดอำนาจปกครองประเทศได้ทั้งหมด^{๗๔}

หลังจากยึดอำนาจได้แล้ว คณะรัฐประหาร ก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐^{๗๕} อย่างน้อยที่สุด รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๘ กับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๐ ก็แสดงให้เห็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญไทย นั่นก็คือ การร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อบุคคลคณะหนึ่งคณะใด โดยเฉพาะ (Faction Constitutionalism) บุคคลคณะใด ก็ตามที่ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา ก็จะร่างขึ้นมา

รองรับและปกป้องกลุ่มนบุคคลที่เข้ามามีอำนาจ ครอบงำในการปกครองครั้งนั้น ๆ โดยกีดกันมิให้ฝ่ายที่ถูกขับไล่ออกไปเข้ามามีโอกาสในการมีอำนาจปกครองอีก เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๔ นั้น ก็มีข้อกำหนดกีดกันมิให้เจ้ามามีอิทธิพลในทางการเมืองอีก รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งร่างขึ้นมาภายใต้ความดูแลของนายปรีดิ พนมยงค์นั้น ก็ต้องการดึงอำนาจมาอยู่ในสภาพแทนราชภรัฐที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งตนเอง ของเสียงข้างมากไว้อย่างท่วมท้น โดยกีดกัน ข้าราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่เป็นทหารไม่ให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง ส่วนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๐ ก็ร่างขึ้นมา เพื่อปกป้องผลประโยชน์ ของคณะรัฐประหาร และให้อำนาจแก่ฝ่ายนั้น ที่จะบริหารประเทศตามความต้องการของตน โดยไม่มีพระบรมราชโองการของนายปรีดิ พนมยงค์ เข้ามาแข่งขัน^{๗๖}

คณะรัฐประหารได้ตั้งให้ นายคง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ อาจเป็นเพราะ เกรงว่า ถ้าเข้ามานั่นเป็นรัฐบาลเองแล้ว ประชาชน จะคิดว่า ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว นอกจากนั้น คณะรัฐประหารยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถ แก้ไขข้อกฎหมายต่าง ๆ ของประเทศในขณะนั้นได้

๗๓. สุขิน ตันติกุล, *op. cit.* หน้า ๑๐๘-๑๐๙, ๑๔๙-๑๖๑

๗๔. สุขิน ตันติกุล, *op. cit.*, หน้า ๕๙-๗๑

๗๕. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๖๔, ๙ พฤษภาคม ๒๔๙๐ หน้า ๑-๓๒

๗๖. David A. Wilson *Politics in Thailand* (Ithaca, N.Y. : Cornell University Press 1966) pp. 262-266,

รวมทั้ง เกรงว่าต่างประเทศจะไม่รับรอง เพราะ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยนำประเทศไทยไป
เข้ากับประเทศฝ่ายอักษะ คือ ญี่ปุ่น ระหว่าง
สังคมโลกครั้งที่ ๒

ถึงกระนั้นก็ปรากฏว่า รัฐบาลของประเทศไทย
จีน อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ไม่ยอมรับรอง
รัฐบาลของ นายวงศ์ อภัยวงศ์ จนกว่าจะได้มี
การจัดตั้งรัฐบาล ตามวิถีทางของระบบประชา-
ธิปไตย คือ มีการเลือกตั้ง ในวันที่ ๒๙ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๘๑ รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป
ขึ้น พรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงข้างมาก
นายวงศ์ อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรค จึงได้รับการ
แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง สหรัฐ-

อเมริกา และอังกฤษจึงได้ให้การรับรองรัฐบาล
ไทย

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ.
๒๔๘๑ คณะรัฐประหารได้บีบบังคับให้นายวงศ์
อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ต่อจากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เข้ามาร่วม
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๘ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๘๑ อีกครั้งหนึ่ง การที่รัฐบาลนายวงศ์
อภัยวงศ์ ได้เข้ามาจัดการบริหารประเทศไทย โดย
จัดให้มีการเลือกตั้งโดยเรียบร้อย และจัดตั้งรัฐ-
บาลใหม่จนเป็นที่รับรองของต่างประเทศ จึงเป็น
การผิดทางให้ คณะรัฐประหารเข้ามามีอำนาจ
ทางการเมืองโดยปราบปรื่นต่อไปนั้นเอง^{๕๗}

พันพันธุ์ นาครศะ

สถาบันปัฒนาพิพัฒนบริหารศาสตร์